

STALIŠČA ŠTUDENTOV SOCIALNEGA DELA DO UPORABE RAČUNALNIKOV V SOCIALNEM DELU

Nagel razvoj računalniške tehnologije in uvajanje računalnikov na vsa področja družbenega življenja bosta slejkoprej privedla do tega, da bo tudi vse več socialnih delavcev prišlo v stik s tem orodjem, predvsem v vlogi uporabnikov računalniških storitev. Socialni delavci, zaposleni v gospodarstvu in ponekod v družbenih službah, imajo že sedaj možnost uporabljati računalniške usluge ali pa se to celo pričakuje od njih. Vendar pa do sedaj niso imeli prilike, da bi se med študijem na Višji šoli za socialne delavce seznanili s tem področjem, ker v veljavnih učnih načrtih pač ni bilo teh vsebin. Domnevali smo, da je uravnavanje in uporabljanje računalnika tako delo, ki ga lahko opravljajo le posebej usmerjeni in usposobljeni strokovnjaki. Socialni delavec naj bi se seznanil le s tem, kako je treba pripraviti gradivo za obdelavo na računalniku. Druga domneva je namreč bila, da so računalniki (to je velike in nerodne omare!) v posebnih prostorih, daleč proč od delovnega mesta socialnega delavca. Te predstave seveda že zdavnaj ne drže več. Računalnik je lahko na vsaki delovni mizi. Da bi lahko uporabljali storitve računalnika, ni treba poznati nje-govega "črevesja" in "prebavnih navad", skratka, ni treba biti "specialist za računalnike".

V zvezi z uporabo računalnikov v socialnem delu pa se pojavlja pomislek, ki ga je teba vzeti resno. Socialno delo naj bi bilo pretežno neposredno delo z ljudmi, pri katerem se vzpostavlja osebni odnos, bojimo pa se, da bi računalnik v to delo vnesel elemente posrednosti, neosebnosti in uradniškega načina dela. Drugi utemeljeni pomislek je povezan z vprašanjem stigmatizacije in varovanjem zaupnih podatkov o strankah. Pojavlja se bojazen, da bi uporaba računalnikov spodbudila še bolj sistematično zbiranje še večjega števila podatkov o ljudeh in da bi bili ti podatki še lažje dostopni nepoklicanim ljudem.

Kljub tem pomislekom si vendar ni mogoče še naprej zatiskati oči pred dejstvom, da računalniki vse bolj prodirajo v naše poklicno in zasebno življenje. Priznati si tudi moramo - naj je naš odpor do njih še tako močan - da so v resnici čudovite naprave, ki človeku prihranijo ure in ure dolgočasnega in naporega dela.

Zavedajoč se, da vprašanja o uporabi računalnikov v socialnem delu pri nas niso še niti dobro zastavljena, kaj šele rešena, smo na Višji šoli za socialne delavce vendarle menili, da je naša dolžnost, da se vsaj od blizu seznanimo z delovanjem računalnika, z zahtevami, ki jih postavlja pred delavca, in z njegovo sposobnostjo, da streže našim zahtevam. Zato smo sklenili, da v eksperimentalne vaje, ki bodo namenjene seznanjanju z informacijsko-dokumentacijsko dejav-

nostjo in metodami učenja, vključimo tudi seznanjanje z računalništvom. Da pa ne bi stvari organizirali popolnoma na slepo, smo sklenili prej povprašati študente, kaj mislijo o vključevanju tega področja v šolski program. Ker pa smo že pripravljali anketo, smo jo želeli zastaviti nekoliko širše in povprašati tudi po stališčih študentov do uvajanja računalnikov v socialno delo nasploh. To pomeni, da gre pri tej raziskavi bolj za priložnostno pozvedovanje, ki naj bi pomagalo pri načrtovanju eksperimentalnih vaj, in ne morda za raziskavo, ki bi izhajala iz teoretične problematike raziskovanja stališč do uvajanja nove tehnologije. Ne izključujemo pa možnosti, da bi bili podatki zanimivi tudi s tega zornega kota.

Želeli smo torej ugotoviti, kakšne izkušnje imajo študentje z računalniki, kako so seznanjeni z računalništvom kot posebnim predmetom, kakšna so njihova stališča do uvajanja računalnikov v socialno delo in kakšne so njihove želje po usposabljanju iz računalništva.

Sestavili smo vprašalnik z 12 vprašanji oziroma 11 zaprtimi vprašanji in lestvico stališč. Anketiranje je bilo izvedeno v obliki skupinske ankete med vajami. Populacijo so sestavljali študentje II. letnika VŠSD, vpisani v ta letnik 1986. leta (N = 80). Vprašalnike je izpolnilo in oddalo 61 študentov ali 76 %. Prišlo je torej do osipa nekaj manj kot 24 odstotkov, zato rezultatov ne moremo brez zadržkov posplošiti na celotno populacijo letošnjega drugega letnika. Nimamo podatkov o tem, kako se študentje, ki niso izpolnili ankete, to je, ki jih ni bilo na vajah, razlikujejo od drugih, da bi lahko sklepali na razlike v stališčih do obravnavanega objekta.

Socialno-demografske značilnosti

V anketirani skupini študentov je 92 odstotkov žensk. Pri 57 odstotkih ima njihov oče (če ni očeta, je navedena izobrazba matere) poklicno ali srednjo šolo, med preostalimi pa dobra polovica višjo ali visoko šolo, slab a polovica pa osnovno šolo. Vsi so pred vpisom na VŠSD končali štiriletno srednjo šolo. Lahko torej rečemo, da je populacija zelo homogena glede na spol, starost (isti letnik), stopnjo predhodne izobrazbe, v dobri meri pa tudi glede na izobrazbo staršev.

Dosedanje izkušnje in seznanjenost z računalnikom

Skoraj tri četrtine študentov (72 %) se do sedaj niso učile računalništva v okviru organiziranih programov. Ostali, razen enega, pa so imeli v šoli samostojen predmet "Računalništvo" ali podoben predmet. Dve tretjini (67 %) do sedaj še nista uporabljali nobene vrste računalnika, ne profesionalnega ne osebnega. Okroglo 23 % jih je uporabljalo osebni računalnik za zabavo. Štirje (7 %) so uporabljali računalnik v šoli pri pouku, dva pa sta delala kot uporabnika računalniških storitev preko terminala. Nihče ni delal kot organizator-programer ali kot operater na profesionalnem računalniku. Zanimivo je, da so od vseh šestnajstih, ki so imeli računalništvo kot predmet v srednji šoli, le štirje (četrtina) uporabljali računalnik v šoli pri pouku. To vsekakor pomeni, da pouk računalništva ni bil ustrezno organiziran in da je vprašanje, ali je motiviral učence za nadaljnje delo z računalnikom.

Samo en študent ima lasten osebni računalnik, skupaj s tistimi, ki imajo računalnik doma (ima ga drug družinski član), pa jih je 12 (20 %). Velika večina

ostalnih ima prijatelja, znanca ali sošolca, ki ima osebni računalnik. So torej v posrednem stiku z računalnikom. To pomeni, da je osebni računalnik del vsakdanje kulture in ima približno podoben položaj, kot ga je včasih imel televizor, preden je prodrl v domala sleherni družino. Ta stik z računalnikom, stik, katerega vsebina je verjetno igranje računalniških igrac oziroma nasploh uporaba računalnika za zabavo, smo imenovali "praktična seznanjenost" z računalnikom. Ti študentje so napravo videli in bolj ali manj prizadevno pritiskali na gumb. Imajo neki občutek, neko izkušnjo, ki je prejšnje generacije niso imele. Naprava je prišla v njihov vsakdan. Stopnja teoretične informiranosti je zelo podobna praktični informiranosti. Teoretično informiranost smo merili z dvema indikatorjema: spraševali smo, ali so študentje že kaj brali o računalništvu ali gledali kako TV oddajo. Spraševali pa smo tudi po specifični informiranosti, isc. z vprašanjem, ali berejo računalniške revije. Približno 30 odstotkov jih ni o tem še nič bralo niti gledalo kake TV oddaje. Večina, ali 59 odstotkov, občasno prebere ali pogleda kako novico o tem. Štirje berejo poljudne članke v časopisih oziroma so gledali TV oddajo o računalništvu, eden je proučeval priročnik za osebni računalnik, dva pa sta študirala učbenik računalništva (verjetno za srednjo šolo). Slaba petina (18 % ali 11 oseb) občasno bere revijo Moj mikro, desetina (6 oseb) BIT, trije Galaksijo-Računare, eden Trend in štirje Prizmo. Tudi teoretična seznanjenost je torej podobna praktični. O računalnikih se piše in človek kaj malega o tem prebere - to velja za večino. Redki so, ki berejo specializirane revije ali sežejo po knjigi o tem.

Emocionalni odnos

Čustveni odnos do dela z računalnikom in do usposabljanja za to delo smo ugotavljali z dvema postavkama na lestvici stalšč in s posebnim vprašanjem o tem, ali bi si želeli delati z računalnikom. Dela z računalnikom se veseli je približno petina vprašanih, tretjina se jih tega ne veseli, ostali so neopredeljeni. Prav tako petina se boji, da bi zahtevali od njih učenje računalništva. Dve tretjini se tega ne bojita, preostanek ni opredeljen. Dobra petina (23 %) jih je, ki bi si kdaj kasneje želeli delati kot uporabnik preko terminala, 41 % bi si želelo delati z osebnim računalnikom za svojo zabavo. Nikogar ni, ki bi si želel delati kot organizator-programer ali kot operater na profesionalnem računalniku. 36 % pa si jih ne bi želelo delati ne na profesionalnem ne z osebnim računalnikom. Imamo torej na eni strani dobro tretjino študentov (36 %), ki si ne žele delati z računalnikom v nobeni obliki, in slabi dve tretjini (64 %) takih, ki bi si želeli kdaj kasneje delati z računalnikom, večina teh bolj za svojo zabavo kot za poklic. V celoti vzeto je torej čustveni odnos prej pozitiven kot negativen, čeprav bolj v smeri zasebne uporabe računalnika za zabavo kot v smeri uporabe v strokovne namene. (Aritmetična sredina indeksov emocionalnega odnosa, sestavljenega iz omenjenih dveh postavk lestvice, je $\bar{x} = +0,34$ pri indeksu, ki lahko sega od -2 do +2.)

Vedenjska komponenta

44 odstotkov študentov je odgovorilo, da bi se na blok eksperimentalnih vajah vključilo v skupino za računalništvo, kjer bi zvedeli osnovne podatke o računalništvu in poskusili praktično delati na računalniku. Četrtnina (25 %) se jih ne bi rada vključila v tako skupino, ostali (31 %) pa še ne vedo, ali bi se vključili ali ne. Če bi na VŠSD uvedli računalništvo kot neobvezen, izbirni predmet, bi 28 odstotkov vprašanih obiskovalo predavanje in vaje iz tega predmeta, skoraj prav toliko (26 %) pa ne; ostali (45 %) še ne vedo, kako bi se odločili. Le slaba petina (18 %) vprašanih pravi, da se bodo na svojem bodočem delovnem

mestu zavzemali za uvedbo računalnikov v socialno delo, in več kot polovica (59 %) se ne strinja z mnenjem, da bi bilo treba preprečiti uvajanje računalnikov v socialno delo. Dva anketiranca pa vendarle menita, da bi bilo treba storiti prav to.

Kaže se naslednja zakonitost: čim bolj se stopnjuje osebna zavzetost za računalništvo, tem bolj pada število študentov, ki se opredeljujejo za ta dejanja. Še največ bi se jih udeležilo priložnostnih informativnih vaj; manj bi jih vpisalo predmet, redki bi se na delovnem mestu zavzemali za uvedbo računalnikov. Seveda je bilo študentom težko že danes odgovoriti na to vprašanje, saj ne vedo, kakšno bo to delovno mesto in v kakšni zvezi bo z uvedbo računalnikov. Zato je pameten odgovor na to vprašanje v resnici: "Ne vem" (66 %).

Sestavljeni indeksi stališča

Oblikovali smo dva taka indeksa. Prvi je rezultat na lestvici stališč, ki je vsebovala deset trditev o računalnikih in njihovi uporabi, na katera so vprašanci odgovorili tako, da so obkrožili, ali se s posamezno trditvijo strinjajo ali ne oziroma so neodločeni. Rezultat na tej lestvici je segal lahko od - 10, kar označuje skrajno negativno stališče do računalnikov, do + 10, kar označuje skrajno pozitivno stališče. Večina odgovorov je na pozitivni strani (66 %), 25 % na negativni, ostanek (11 %) nad ničelno točko, ki označuje neopredeljeno stališče. Aritmetična sredina ocen je + 2,97 ali približno + 3, kar je na spodnji tretjini pozitivnega dela lestvice. Kvalitativno bi tako stališče morda lahko označili z besedami "zmerno naklonjeno". Ne gre pa prezreti druge značilnosti distribucije ocen, namreč, da je bimodalna. Lestvica študentov je polarizirana, točki koncentracije pa sta nad - 1,5 in nad + 5,5 točke. Od možnega razpona 20 točk je dejanski razpon med polarnima skupinama 7 točk ali približno tretjino možnega razpona. Študentje torej niso soglasni glede odnosa do računalnika in se delijo na dve stranki, ki pa nista daleč vsaksebi, poleg tega pa so med njima še nevtrali.

Drugi indeks je seštevek vseh do sedaj tvorjenih indeksov, razen malo prej omenjenega indeksa na lestvici stališč. Z izjemo indeksa emocionalnosti so namreč vsi ostali unipolarni in segajo od 0 do določene pozitivne vrednosti. Indeksi segajo od 0 do 18 točk, čeprav je možni razpon do 39 točk. Celotna distribucija ocen je torej na spodnji polovici možnega razpona. Aritmetična sredina je pri 6,39 točke, to je na eni šestini celotnega razpona. Tudi ta distribucija je bimodalna in jo interpretiramo podobno kot gornjo.

Sklep

Celotna populacija študentov letošnjega II. letnika VŠSD se glede na svoj odnos do računalnikov v socialnem delu deli na manjši del, ki obsega približno tretjino vseh študentov in ki nima izkušenj z računalniki, pa jim tudi ni posebno naklonjen, in na večji del, ki obsega dve tretjini študentov, ki imajo nekaj izkušenj z računalnikom in so mu zmerno naklonjeni. V celoti pa, kot rečeno, ima ta populacija nekako petkrat bolj ravnodušno stališče do računalništva kot kak računalniški navdušenec, če bi njegovo navdušenje merili z istim merilom.